

Διδαγμένο κείμενο

A1. Μετάφραση

Πράγματι, η ηθική αρετή σχετίζεται με την ευχαρίστηση και με τη δυσαρέσκεια· γιατί εξαιτίας της ευχαρίστησης κάνουμε τα τιποτένια πράγματα, ενώ εξαιτίας της δυσαρέσκειας μένουμε μακριά από τα όμορφα πράγματα. Γι' αυτό πρέπει να έχουμε πάρει εκείνη την αγωγή από την πιο μικρή ηλικία, όπως λέει ο Πλάτωνας, που θα μας κάνει να ευχαριστιόμαστε και να λυπούμαστε με αυτά που πρέπει· πράγματι η ορθή παιδεία αυτή είναι.

Δεν πρέπει, όμως, να το πούμε μόνο έτσι, δηλαδή τι είναι γενικά η «έξη», αλλά και ποιας ακριβώς ποιότητας «έξη» (εν. είναι). Πρέπει, λοιπόν, να πούμε ότι κάθε αρετή, όποιου πράγματος είναι αρετή, και το ίδιο το πράγμα το κάνει να φτάσει στην πιο καλή του κατάσταση και το βοηθεί να εκτελέσει με τον σωστό τρόπο το έργο του (ή αυτό που είναι προορισμένο γι' αυτό), για παράδειγμα η αρετή του ματιού και το μάτι το κάνει αξιόλογο και το έργο που είναι προορισμένο γι' αυτό· γιατί εξαιτίας της αρετής του ματιού βλέπουμε καλά. Όμοια η αρετή του αλόγου και κάνει το άλογο αξιόλογο και ικανό να τρέξει και να μεταφέρει τον επιβάτη και να μείνει αγέρωχο μπροστά στους εχθρούς. Αν, λοιπόν, αυτό ισχύει για όλα τα πράγματα, και η αρετή του ανθρώπου θα είναι η έξη με την οποία ο άνθρωπος γίνεται καλός και με τη βοήθεια της οποίας θα εκτελέσει σωστά το έργο που είναι προορισμένο γι' αυτόν.

B1.

Στο ερώτημα πώς καταλαβαίνουμε ότι οι έξεις έχουν πια διαμορφωθεί μέσα μας, ο Αριστοτέλης απαντά ότι η ψυχική αντανάκλαση των ενεργειών μας υποδηλώνει και την κατάκτηση ή όχι της ηθικής αρετής. Αλάνθαστο αποδεικτικό σημάδι της διαμόρφωσης των έξεων αποτελεί η ευχαρίστηση που αισθάνεται κάποιος από τις πράξεις του, σε περίπτωση που αυτές είναι σύμφωνες με την ηθική αρετή ή η δυσαρέσκεια που πηγάζει από τις αντίθετες των αρετών κακίες.

Δεν είναι αρκετό να απέχει κάποιος από τις σωματικές ηδονές, για να δικαιούται το χαρακτηρισμό του σώφρονα ανθρώπου. Το χαρακτηρισμό αυτό θα τον δικαιούται μόνο αν η αποχή από τις σωματικές ηδονές γίνεται γι' αυτόν πηγή ευχαρίστησης και χαράς. Αν η αποχή του προκαλεί λύπη και στεναχώρια, τότε, και παρά την αποχή του, θα εξακολουθήσει να λέγεται, άρα και να είναι ακόλαστος. Το ίδιο συμβαίνει και στην περίπτωση της ανδρείας: ανδρείος είναι αυτός που υπομένει τα δεινά και αυτό του προκαλεί χαρά, ή τουλάχιστον δεν του προκαλεί λύπη. Γιατί, αν του προκαλεί λύπη, τότε πια δεν είναι ανδρείος αλλά δειλός, κι ως υπομένει τα δεινά.

ΜΕΘΟΔΙΚΟ

Είναι φανερό η σύνδεση ηθικής αρετής, ηθικής πράξης και συναισθημάτων, εφόσον η ηθική αρετή σχετίζεται με το επιθυμητικό μέρος της ψυχής, το οποίο μετέχει και του *άλογου* και του *λόγον ἔχοντος* μέρους της ψυχής. Η ποιότητα, λοιπόν, του συναισθήματος, ευχάριστου ή δυσάρεστου, ανταποκρίνεται στο ποιοτικό υπόβαθρο της πράξης και αποδεικνύει ότι έχει εδραιωθεί η αντίστοιχη ποιότητας "έξη". Η συναισθηματική αντανάκλαση μιας πράξης αποδεικνύει ότι αυτή είναι αποδεκτή από το κοινωνικό περιβάλλον αλλά και ότι ανταποκρίνεται στις προσωπικές προσδοκίες. Επίσης, αποδεικνύει ότι υπάρχει ισορροπία του υποκειμενικού («ήδονή») και του αντικειμενικού στοιχείου («τοῖς ἔργοις»), του διανοητικού και του ψυχικού, δηλαδή της σκέψης, του ορθού λόγου και των συναισθημάτων, επιθυμιών.

Αξίζει να διευκρινιστεί ότι η ηδονή που εκφράζεται στην αρχή της ενότητας σημαίνει τη χαρά, την ευχαρίστηση που προκαλούν οι πράξεις της αρετής. Η ηδονή, όμως, στο χωρίο «*διὰ μὲν γὰρ τὴν ἡδονὴν τὰ φαῦλα πράττομεν*» δηλώνει την ηδονή που συνοδεύει, συχνά, και τις ευτελείς μας πράξεις και που μας παρασύρει στο να τις πράττουμε. Το ίδιο συμβαίνει και με τη λύπη: υπάρχει η λύπη, η στεναχώρια δηλαδή, και η δυσαρέσκεια που συνοδεύει και τις όμορφες πράξεις και ενέργειές μας, κάτι που μας κάνει τελικά να τις αποφεύγουμε. Ο Αριστοτέλης δεν αναφέρεται στο συνεχή εσωτερικό αγώνα που απαιτείται για την πραγμάτωση των ηθικών αρετών, αλλά υπογραμμίζει ότι αυτές αποτελούν πηγή ευχαρίστησης για τον άνθρωπο.

Στην αρχή του κειμένου, λοιπόν, συσχετίζει τα συναισθήματα που συνοδεύουν τις πράξεις με τους σταθερούς τρόπους συμπεριφοράς, με τα μόνιμα στοιχεία του χαρακτήρα, είτε αυτά είναι θετικά και συνιστούν αρετές είτε αρνητικά και συνιστούν κακίες. Έτσι ενώ αρχικά διατυπώνει τη θέση ότι *το ευχάριστο συναίσθημα (ηδονή) συνοδεύει την πραγμάτωση της ηθικής αρετής και το δυσάρεστο (λύπη) συνοδεύει τις μη ηθικές ενέργειες*, στη συνέχεια περιορίζεται σε όσα από αυτά τα στοιχεία συνιστούν αρετές διατυπώνοντας το συμπέρασμα ότι *περί ἡδονᾶς καὶ λύπας ἔστιν ἡ ἠθικὴ αρετή*. Με τη θέση του ότι οι άνθρωποι προτιμάμε τις τιποτένιες και ταπεινές πράξεις, για να νιώσουμε την αντίστοιχη ευχαρίστηση, και *απέχουμε* από τις καλές, για να μη νιώσουμε το δυσάρεστο συναίσθημα που *συνεπάγεται* η εκτέλεση τους, διαφοροποιεί τα συναισθήματα εξετάζοντας το ευχάριστο και το δυσάρεστο *συναίσθημα* σχετικά προφανώς με ανθρώπους που δεν έχουν διαμορφώσει ἔξεις. Έτσι δηλώνει ότι *κάνουμε τις τιποτένιες, τις μη ηθικές πράξεις, για να δοκιμάσουμε ευχάριστα συναισθήματα και ότι απέχουμε από τις καλές, τις ηθικές πράξεις για να αποφύγουμε τα δυσάρεστα συναισθήματα*. Είναι φανερό, ότι πρέπει να διακρίνουμε μεταξύ καλών και κακών ηδονών, επειδή οι πρώτες συντείνουν στη διατήρηση της μεσότητας και του ορθού λόγου, ενώ οι δεύτερες έχουν το αντίθετο αποτέλεσμα. Και σε αυτό το σημείο γίνεται έκδηλος ο ρόλος της παιδείας από μικρή ηλικία, η οποία καθιστά τον άνθρωπο ικανό να διακρίνει τις καλές από τις κακές ηδονές και να επιλέξει τις πρώτες.

Εδώ διακρίνουμε κάτι από τα πρώτα βήματα της ψυχολογίας, της οποίας θεμελιωτής θεωρείται από πολλούς ο Αριστοτέλης, ο οποίος συνδέει στενά την ηθική με την ψυχολογία προβάλλοντας την άποψη ότι κάθε πράξη συνοδεύεται από ένα ευχάριστο ή ένα δυσάρεστο συναίσθημα. Έτσι, κοντά στους όρους της ηθικής χρησιμοποιεί και όρους της ψυχολογίας.

Ο Αριστοτελικός συσχετισμός της αρετής με τα συναισθήματα είναι αντίθετος με τη νοησιαρχική αντίληψη του Σωκράτη για την αρετή, ο οποίος τη συσχετίζει με το διανοητικό κυρίως μέρος του ανθρώπου, υποστηρίζοντας ότι η αρετή είναι γνώση. Την άποψη, βέβαια, ότι τα συναισθήματα, δηλαδή *αἱ ἡδοναὶ καὶ αἱ λύπαι* επηρεάζουν αποφασιστικά τη ζωή των

ΜΕΘΟΔΙΚΟ

ατόμων και των κοινωνιών την είχε διατυπώσει και ο Πλάτωνας. Όμως ο Πλάτωνας καθώς και οι Κυνικοί φιλόσοφοι υποστήριζαν ότι καμία ηδονή δεν είναι καλή ούτε το άριστο αγαθό και ότι οι σώφρονες άνθρωποι πρέπει να αποφεύγουν τις ηδονές επειδή μόνο τα παιδιά και τα ζώα επιδιώκουν την ηδονή. Αντίθετα, ο Αριστοτέλης συστηματοποίησε περισσότερο από το δάσκαλό του την εξέταση των συναισθημάτων, τα είδε με λιγότερη, γενικά, αυστηρότητα από εκείνον, συνέδεσε την ηδονή και την ευδαιμονία, αλλά παράλληλα διέκρινε τις ηδονές σε καλές και κακές με βασικό κριτήριο το μέτρο και τον ορθό λόγο.

B3. Η απάντηση βρίσκεται στο σχολικό βιβλίο (σελίδα 141): «Είκοσι χρόνια έμεινε ο Αριστοτέλης ... αν είναι να σωθεί η αλήθεια;».

B4. σχεδόν	:	ἔξεων, ἀπεχόμενος, ἀπεχόμεθα, ἔξις, ἔχον, ἔχει
αχάριστος	:	χαίρων, χαίρειν
ασήμαντος	:	σημεῖον
ενδεής	:	δεῖ
πρόφαση	:	φησίν
διαμονή	:	ὑπομένων, μεῖναι
άρτιος	:	ἀρετή
τελεσίδικος	:	ἀποτελεῖ
δημαγωγός	:	ἤχθαι
καταδρομικό	:	δραμεῖν

Γ. Αδίδακτο κείμενο

Γ1. Μετάφραση

Άνδρες στρατιώτες και των Αθηναίων και των άλλων συμμάχων, ο πολεμικός αγώνας που θα ακολουθήσει είναι εξίσου κοινός για όλους μας και για τη σωτηρία και για την πατρίδα περισσότερο για τον καθένα ξεχωριστά απ' ό,τι για τους εχθρούς μας. Γιατί αν τώρα νικήσουμε με τα πλοία μας, είναι δυνατόν στον καθένα μας να ξαναδεί τη δική του πόλη (ή την πατρίδα του) που έχει (ή που υπάρχει) κάπου. Όμως, πρέπει να μη δυσανασχετείτε ούτε να παθαίνετε αυτό ακριβώς που παθαίνουν οι πιο άπειροι απ' τους ανθρώπους, οι οποίοι, όταν αποτύχουν στους πρώτους αγώνες, έπειτα συνεχώς ζουν με την ελπίδα και το φόβο παρόμοιων συμφορών. Αλλά όσοι από τους Αθηναίους είστε παρόντες, επειδή ήδη έχετε την εμπειρία πολλών πολέμων και όσοι απ' τους συμμάχους είστε παρόντες, επειδή πολεμάτε πάντα μαζί μας, να θυμηθείτε τα παράδοξα που συμβαίνουν στους πολέμους.

ΜΕΘΟΔΙΚΟ

Γ2. άγών	: τούς άγώνας
ναυσίν	: (ώ) ναῦ
ἄπερ	: αἴσπερ
πρώτοις	: προτέροις
σφαλέντες	: σφαλεῖσι(ν)
κρατήσωμεν	: κράτει
έπιδεῖν	: έφορᾶν
πάσχειν	: πείσεται
έχουσιν	: σχοίην
μνήσθητε	: έμνήσθησαν

Γ3α. στρατιῶται	: ονοματικός ομοιόπτωτος <u>επιθετικός προσδιορισμός</u> στο “άνδρες”
τῷ	: <u>δοτική προσωπική</u> στο απρόσωπο ρήμα “έστι”
άθυμειν	: ονοματικό τελικό απαρέμφατο ως <u>Υποκείμενο</u> στο απρόσωπο ρήμα “ού χρή” (Υποκείμενο απαρεμφάτου: ὑμᾶς, σχέση αναγκαστικής ετεροπροσωπίας)
τῶν ανθρώπων	: <u>γενική διαιρετική</u> ως ονοματικός ετερόπτωτος προσδιορισμός στο “οἱ άπειρότατοι”
ταῖς ξυμφοραῖς	: <u>δοτική αντικειμενική</u> ως ονοματικός ετερόπτωτος προσδιορισμός στο “όμοίαν”
τῶν παραλόγων	: <u>αντικείμενο</u> στο “μνήσθητε” (ρήμα μνήμης)

Γ3β. Πλάγιος λόγος :

Ὁ Νικίας εἶπεν **ὄτι, εἰ κρατήσαιεν (-σειαν)** ταῖς ναυσίν, **εἴη** τῷ τήν ὑπάρχουσάν που οἰκείαν πόλιν έπιδεῖν.

Ὁ Νικίας εἶπεν, **εἰ κρατήσαιεν (-σειαν)** ταῖς ναυσίν, **εἶναι** τῷ τήν ὑπάρχουσάν που οἰκείαν πόλιν έπιδεῖν

- Διευκρινίσεις: **α)** ειδική πρόταση εκφερόμενη με «εί και Ευκτική Πλαγίου Λόγου» , επειδή το ρήμα εξάρτησης είναι ρήμα Ιστορικού χρόνου («εἶπεν»), και **β)** σε ειδικό απαρέμφατο.

Η δευτερεύουσα υποθετική πρόταση μεταφερόμενη στον πλάγιο λόγο θα εκφέρεται με εἰ και Ευκτική Πλαγίου Λόγου επειδή το ρήμα εξάρτησης («εἶπεν») είναι ρήμα Ιστορικού χρόνου. Η κύρια πρόταση στον πλάγιο λόγο θα μετατραπεί.

Επιμέλεια: Γεωργία Αναστασάκη, Μαρία Βελντέ